

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

**بنیادهای
نخبه پرور ایران و جهان**

جایگاه هیات حمایت از کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره در ساختار علمی کشور

محمد هاتفی *

چکیده

دبیرخانه هیات حمایت از کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره در سال ۱۳۸۲ توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی با هدف کمک به بسط آزاداندیشی و شکل گیری یک حرکت گسترده برای تولید علم و نظریه پردازی از طریق راه اندازی مجامع علمی تحت عنوان کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره در زمینه علوم انسانی و معارف دینی تاسیس شد. این هیات دارای بیست عضو شامل روسای عالی ترین مراکز علمی - پژوهشی و چند تن از دانشوران برجسته کشور است که از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی تعیین گردیده اند و طبق مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، موسسات و مراکز علمی و پژوهشی کشور با آن همکاری می کنند. دبیرخانه هیات حمایت از کرسی ها که به مثابه سازمان اجرایی هیات فعالیت می کند، شامل یک شورای علمی مرکب از شانزده صاحب نظر و سیزده گروه علمی - مشورتی می باشد. صاحبان نقد و نوآوری علمی و نیز متخصصان علاقمند به مناظره علمی می توانند مستقیماً و یا از طریق فرهنگستان ها، پژوهشگاه ها، دانشگاه ها و انجمن های علمی متبوع خود، جهت ارائه تحقیقات و نوآوری های شان در عرصه های نظریه پردازی و نقد و یا هرگونه فعالیت علمی حاوی نوآوری در عرصه علوم انسانی و معارف دینی اقدام کنند و از مزایای کرسی ها بهره مند گردند.

کلیدواژه: کرسی، نظریه پردازی، نقد، مناظره.

مقدمه

پژوهش از جمله موثرترین فعالیت هایی است که انسان ها در راستای شناخت و بهبود اوضاع زندگی فردی و اجتماعی شان به آن اقدام می نمایند تا از این رهگذر در یک سطح قابل قبول بر مبنای انطباق با واقعیت های موجود گام بردارند. آنچه رویکرد علمی به معنای خاص کلمه بر اساس آن استوار است، اهتمام به طرح فرضیات بر اساس تجسس های مداوم و جسارت در به آزمون گذاشتن مکرر این فرضیات برای دستیابی نهایی به نظریه ها استوار است، نظریه های که با

کمک آنها بتوان به توجیه گستره قابل توجهی از رویدادها دست یافت. این تجسس ها و آزمون ها از قواعد و روش هایی خاص پیروی می کنند که در نوع خود به تناسب وضع و روح علمی زمان متغیر و متحول هستند و در بنیان خود، آگاهی به ادبیات علمی خاص و روشمندی های خاصی را می طلبند [۱]. این مساله در واقع ضرورت روشمندی ها در مطالعات و جستجوهای علمی را می رساند که گاه تحکیم بنیان های آن در یک جامعه انسانی و حتی در سطح جامعه نسبتاً محدود علمی، بنا به عادات و ذهنیت های افراد، دشوار به نظر می رسد. هیات حمایت از کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره از جمله راهکارهایی است که در ساختار علمی ایران برای پاسخگویی به این هدف راه اندازی شده است.^۱

لازم به ذکر است: از جمله اهداف بسیار مهم که هیات حمایت از کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره، در راستای تحقق آنها فعالیت می کند، می توان به افزایش رونق و نشاط علمی، ایجاد زمینه ارتقای فرهنگ نقد و نوآوری علمی و از همه مهم تر سنجش کیفی دستاوردهای علمی و ایجاد بسترهای مناسب برای بهره گیری از این دستاوردها اشاره کرد.

چگونگی شکل گیری هیات حمایت از کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره:

پس از پاسخ رهبر انقلاب (مورخ ۸/۱۷/۱۶) به نامه جمعی از دانش آموختگان حوزه، که در آن بر ضرورت اهتمام حوزه و

* دبیرخانه هیات حمایت از کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره، تلفن لاورنگار: ۸۸۷۳۱۱۶۴ پست الکترونیکی: info@korsi.ir

دبیرخانه هیات حمایت از کرسی ها انجام خواهد شد. لازم به ذکر است، برگزاری این کرسی ها صرفا به ارائه نظریه محدود نمی شود بلکه عرضه انواع و سطوح مختلف نوآوری، نقد و مناظره علمی را مورد توجه قرار می دهد.

فرآیند اجرای کرسی ها:

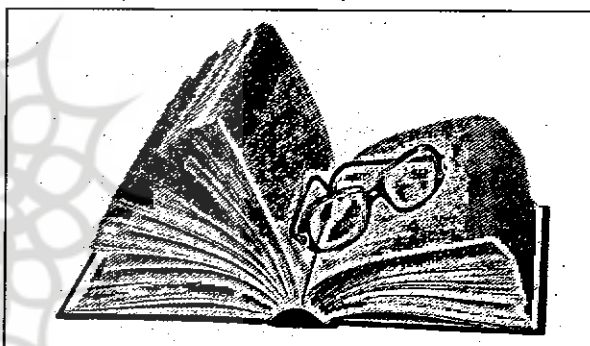
کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره پس از اعلام آمادگی یا دعوت یکی از محققان، طراحی می شوند. برای برگزاری یک کرسی، ابتدا محقق باید خلاصه نوآوری، نظریه و یا نقد خود را در قالب طرحنامه ای که از قبل طراحی شده باشد، ارائه دهد. در این طرحنامه محقق به سؤالاتی درباره روش شناسی، فرضیه، ساختار و دلایل نظریه، نوآوری و یا نقد، پاسخ می دهد و اگر کتاب یا مقالاتی نیز در زمینه مربوط تالیف کرده باشد، جهت بررسی بیشتر پیوست می نماید.

هر کرسی از یک کمیته داوران مستقل برخوردار است که بر حسب موضوع و مطابق شرایط آیین نامه، تشکیل می شود. پس از تشکیل کمیته داوران، طرحنامه نوآوری، نظریه و یا نقد در کمیته داوران مورد بررسی قرار می گیرد و سپس ضمن تعیین معیارهای کلی سنجش و ارزیابی نظریه، نوآوری و یا نقد، از دو ناقد و ارزیاب متخصص و مجرب برای مطالعه و نقد تفصیلی دعوت به عمل می آید.

پس از آماده شدن نقدها و ارزیابی ها، کرسی قابل برگزاری است. طبق آیین نامه، صاحب نظریه، نوآوری و یا نقد، ابتدا در سرفصل های مشخصی به تبیین دیدگاه علمی خود می پردازد و در ادامه هر یک از ارزیابان به صورت مستقل نقدهای خود را مطرح می کنند. لازم به ذکر است علاوه بر اعضای کمیته داوران و ارزیابان، تعدادی از متخصصان و صاحب نظران مربوط نیز به کرسی ها دعوت می شوند و بخشی از وقت جلسه به طرح سؤالات آنان اختصاص می یابد. در مرحله بعد مجددا صاحب نظریه، نوآوری و یا نقد، ضمن پاسخگویی به سؤالات و ابهامات، به دفاع از دیدگاه خود می پردازد.

دانشگاه به بسط آزاد اندیشی و شکل گیری یک حرکت گسترده برای تولید علم و نظریه پردازی تاکید گردیده بود، هیات حمایت از کرسی های علمی در هفدهم دیماه ۱۳۸۲ توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی راه اندازی شد. این هیات هم اکنون نوزده عضو دارد که بیشتر آنها شخصیت های حقوقی و جزو روسای برخی دانشگاه ها و موسسات علمی کشور، و مابقی شخصیت های حقیقی هستند که با حکم رئیس جمهور به عضویت هیات درآمده اند.

در حال حاضر آیین نامه برگزاری کرسی ها در سه آیین نامه جداگانه تحت عناوین کرسی های نوآوری و نظریه پردازی، کرسی های نقد و کرسی های مناظره تنظیم شده است. این

آیین نامه ها به تفصیل ضمن تبیین شرایط صاحبان نظریه، نوآوری و نقد، و نیز ویژگی های اعضای کمیته داوران، فرآیند برگزاری کرسی ها را تشریح می کنند [۲].

تعریف کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره:

در یک تعریف ساده، کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره، مجامعی آکادمیک به شمار می روند که یک محقق می تواند از طریق آنها راسا یا با وساطت دانشگاه و موسسه تحقیقی مربوط، نتیجه تلاش علمی خود را ارائه دهد و از نقدها و داوری های متخصصان عالی بهره ببرد؛ گذشته از آنکه در صورت تشخیص هیات داوران چنانچه طرح ارائه شده امتیاز لازم را به دست آورد ولی جهت تکمیل نهایی نیاز به حمایت داشته باشد، حمایت های لازم برای تکمیل طرح از سوی

معدود، از جمله در کانادا، برگزار می شوند و مطابق اظهار اغلب محققان و اعضای هیات علمی کشور واقعاً جای چنین مجامع علمی در کشور خالی بود؛ گذشته از آنکه در ارتباط با ارزیابی تلاشهای علمی و تشخیص غث و ثمین حاصل این تحقیقات واقعاً جایی و یا راهکاری در کشور نبود و کماکان نیست. در حال حاضر از ساز و کار دبیرخانه هیات - فارغ از آنکه اسم و عنوان آن چه باشد - بی تردید می توان برای ارزیابی، نقد و غربال فعالیت های علمی استفاده کرد.

حمایت از پایان نامه ها و رساله ها:

یکی از طرح های جانبی هیات حمایت از کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره، پشتیبانی از پایان نامه ها و رساله های علوم انسانی و معارف دینی است. این حمایت با اهداف زیر صورت می گیرد: تقویت و توسعه استعداد های تحصیل کنندگان این رشته ها در زمینه نوآوری و نقد علمی، سوق دادن فعالیت های علمی تحصیل کنندگان مذکور به سمت پاسخگویی به نیاز های حائز اولویت کشور، کمک به ارتقای علمی و مهارتی آنان در زمینه روش شناسی پژوهش و نقد، و نیز شناسایی تحصیل کنندگان دارای استعداد های علمی برتر این رشته های علمی در زمینه نوآوری و نقد. شرط اساسی دبیرخانه برای حمایت از این رساله ها، وجود نوآوری در مسأله تحقیق، ارائه روش جدید و یا نو بودن موضوع و یا حداقل ضرورت تحقیق در زمینه خاص به لحاظ اهمیت غیر قابل انکار آن با توجه به نیاز جامعه علمی یا اجتماعی کشور می باشد.

طبق مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، دبیرخانه هیات حمایت از کرسی ها، این دبیرخانه برای رساله های دکتری مبلغ .../۱۶۰ ریال به دانشجوی و .../۷۰۰ ریال به دانشگاه یا موسسه علمی محل تحصیل همچنین برای پایان نامه های کارشناسی ارشد مبلغ .../۷۰۰ ریال به دانشجو و .../۴۰۰ ریال به دانشگاه یا موسسه علمی محل تحصیل وام بلا عوض

مطابق آیین نامه، کمیته داوران پس از برگزاری کرسی، مباحث را جمع بندی نموده و نظر خود را به تفصیل درباره نوآوری، نظریه و یا نقد ارائه شده اعلام خواهد نمود. البته این اظهار نظر نه به معنای قضاوت نهایی، بلکه به مثابه گام نخست برای فراهم نمودن شرایط جهت کمک به ارتقا و پیشرفت نظریه، نوآوری و نقد مذکور خواهد بود.

در برگزاری کرسی ها علاوه بر تکریم محققان، ارزیابی و پیشرفت فعالیت های علمی آنان مدنظر قرار خواهد گرفت. ارائه نظریه ها، نوآوری ها و نقدها از سوی محققان و صاحب نظران در این کرسی ها کمتر با انگیزه های مادی صورت می گیرد؛ با این همه مطابق آیین نامه از محققان پس از شرکت فعال در کرسی ها علاوه بر اعطای امتیاز قانونی حائز اهمیت و تاثیر در ارتقای پایه و رتبه علمی، به اشکال مختلف پشتیبانی مادی و معنوی و نیز تجلیل به عمل خواهد آمد؛ از جمله: معرفی رسمی صاحبان نظریه، نوآوری و یا نقد به بنیاد ملی نخبگان، استفاده از تسهیلات صندوق حمایت از پژوهشگران کشور، شرکت مستقیم در جشنواره علمی سالانه هیات حمایت از کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره، برخورداری از هدایای ویژه جشنواره و نیز انتشار نتایج نظریه، نوآوری و یا نقد در مجله رسمی هیات برگزاری کرسی ها.

کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره، هم اینک به تدریج در ساختار پژوهشی دانشگاهها و موسسات پژوهشی حوزه و دانشگاه جایگاه شایسته ای را کسب می کنند؛ چنانکه ایجاد بستر های مناسب جهت استفاده محققان از کرسی ها توسط دانشگاهها و موسسات علمی، یکی از مولفه های مهم در ارزیابی فعالیت علمی این مراکز به شمار می رود.

بر آنچه مطابق آیین نامه دبیرخانه هیات تحت عنوان کرسی برگزار می شود، به لحاظ عملی می توان عنوان های دیگری هم اطلاق نمود؛ مثلاً می توان آنها را جلسه، نشست و یا سمینار نیز نامید؛ اما لازم به ذکر است که این کرسی ها به این شکل در نوع خودشان در سطح جهان صرفاً در چند کشور

هیافت

نوعی با فعالیت آن مرتبط یا در این راستا به عنوان راهکار موثر باشند، به نهادهای مهم و یا مربوط تصمیم گیر در این زمینه، از جمله به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و یا شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری؛ همچنین به ریاست جمهوری ارسال و اعلام می کند تا به سهم خود در روشن شدن فضای تصمیم گیری ها در خصوص علم در کشور کمک نموده باشد؛ ضمن آنکه اساساً این اقدام به لحاظ استاندارد سازمانی جزء وظایف این دبیرخانه شمرده می شود؛ به این معنا که باید بازخورد لازم از فعالیتهای و نیز اطلاعات اکتسابی خود را در اختیار مراجع لازم قرار دهد. از جمله این موارد، نامه ای است که دبیرخانه هیات حمایت از کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره اخیراً به شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری ارسال نمود و طی آن پاره ای راهکارها و موانع را برشمرد.

ضرورت جامع نگری:

علیرغم آنچه گفته شد، برگزاری کرسی های علمی، صرفاً یکی از اضلاع نهضت تولید علم و نظریه پردازی در حوزه علوم انسانی محسوب می شود و لازمه پیشبرد این امور، توجه جدی و همه جانبه به تمامی اضلاع و ابعاد این موضوع مهم و حیاتی است؛ از این رو هیات حمایت از کرسی ها ضمن مطالعه و شناسایی مجموعه موانع و مشکلات اساسی موجود در مسیر نظریه پردازی، نوآوری و نقد علمی، تلاش هایی را بر مبنای نوعی مهندسی تولید علم در راستای شفاف سازی و رفع تدریجی این موانع از طریق مراجع و دستگاههای علمی کشور آغاز نموده است.

منابع و مأخذ:

- [۱] فوراستیه، ژان. وضع و شرایط روح علمی، ترجمه دکتر علی محمد کاردان، تهران، انتشارات مطالعات و تحقیقات اجتماعی.
- [۲] پایگاه اینترنتی دبیرخانه هیات حمایت از کرسی ها با نشانی www.korsi.ir علاوه بر انعکاس منظم گزارش کامل کرسی های برگزار شده و نیز برنامه های آتی دانشگاهها و موسسات پژوهشی در زمینه برگزاری کرسی ها، مجموعه مقالات، اخبار و اطلاعات مناسبی را در اختیار علاقمندان، محققان و مدیران پژوهشی حوزه علوم انسانی و معارف دینی قرار می دهد.

پرداخت می کند؛ ضمن آنکه حاصل پایان نامه و یا رساله با حمایت این دبیرخانه در قالب کتاب منتشر می گردد و دانشجوی مذکور به بنیاد ملی نخبگان و دیگر نهادهای مرتبط جهت حمایت و برخورداری از تسهیلات مازاد معرفی می گردد.

حمایت از تدوین و ترجمه کتابهای تخصصی روش شناسی و روش تحقیق:

دبیرخانه هیات حمایت از کرسی ها با توجه به مطالعات خود، یکی از موانع اساسی در مسیر تحقیقات علوم انسانی را فقدان کتابهای تخصصی و مناسب در ارتباط با روش شناسی تحقیق به تناسب هر کدام از رشته های علوم انسانی و مطالعات دینی تشخیص داده و از این رو علاوه بر سفارش تدوین و تالیف این کتابها، به مولفان و مترجمانی که شخصاً با رعایت استانداردهای لازم در این زمینه آثاری را مهیا کرده باشند، تسهیلات و حمایت های مربوط به نشر و معرفی اثر اعطا می کند؛ ضمن آنکه هر گونه نظریه پردازی و یا نقد نوآورانه، به ویژه با توجه به کارآمدی در بستر بومی تولید علم در ایران، جهت برگزاری کرسی و یا کمک به تکمیل طرح پژوهشی، مورد اهتمام جدی دبیرخانه است.

بازخورد به نهادهای تصمیم گیر کشور:

دبیرخانه هیات حمایت از کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره، با استفاده و بهره گیری از شورای تخصصی علمی-مشورتی که اعضای آن مدیران گروههای چهارده گانه و تخصصی هر کدام از رشته های علوم انسانی زیر مجموعه این دبیرخانه هستند، به تحقیق در زمینه وضعیت علمی کشور و شناخت بسترها و نیز موانع موجود در مسیر نظریه پردازی و نوآوری علمی در کشور اهتمام خاص دارد و جهت ایجاد فضای تشریک مساعی و اهتمام یکپارچه در این راستا، هر گونه اطلاعات به دست آمده از وضعیت موجود کشور را که به